

13. Van Dijk T. A. Discourse and manipulation [Electronic resource]. – Available at: <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20and%20manipulation.pdf>
14. Van Dijk T. A. News as Discourse [Electronic resource]. – Available at: <http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20News%20as%20Discourse.pdf>

Наративна інтерпретація смислових імплікатів у текстах нежанру *misery lit*

Марія Бехта-Гаманчук

асистент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет “Львівська політехніка”, Україна,
E-mail: mariabekhta@gmail.com

The article aims at an overview and interpretation of the meaning of misery lit texts. Attention is paid to the definition of the category “textual meaning” provided by native and foreign linguists. Communicative situations in which narrator’s intentions are realized have been described and analyzed. These are communicative situations which presuppose the reaction of inducement, despair and protest. Semantics of inducement, despair and protest is rendered by lexical and stylistic means. The latter include epithets, metaphors, inversion, parallel constructions, repetitions and rhetorical questions.

Ключові слова — нежанр *misery lit*, наратор, смисл тексту, семантика, комунікативна інтенція.

Смисл досліджується як лінгвістична, психолінгвістична, семіотична, мовнофілософська, психологічна проблема, підходи до якої розробляються різними науковими галузями, напрямками, школами [Ж. Делез, М. Фуко, Г. Фреге, А.-Ж. Греймас, Г. Грайс, Д. Вундерліх, М. Хеллідей, Р. Барт, І.А. Бехта, Л.Р. Безугла, О.О. Селіванова, М.М. Бахтін, Є.А. Реферовська, В.А. Звегінцев, Г.В. Колшанський, Г.Г. Молчанова].

Смисл тексту, на думку Р. Барта, створюється конотативними, вторинними значеннями всіх його складових у сукупності, які вони отримують у контексті [1: 310]. Є.А. Реферовська називає смислом тексту його основну ідею, в той час як змістом тексту є мовне вираження його смислу [13: 157], тобто текстовий адресант вкладає у кожний твір смисл, що відображає певні теми та ідею. І.А. Бехта вважає, що “смислом художнього твору є сформульована на мові пропозиційна семантика та ж ідея” [4: 121-122]. Отже, смисл тексту необхідно оцінювати, враховуючи різні аспекти його розуміння та інтерпретації.

Смисл художнього тексту визначається комунікативною взаємодією учасників текстової комунікації та не може бути зведений лише до того, що мав на увазі автор, чи виключно до інтерпретації тексту читачем. Проблема смислу в художньому тексті належить до внутрішньотекстової інтерпретації, хоча і одночасно може виходити на вищий рівень комунікації, торкаючись проблематики наратології та рецептивної естетики.

Художній текст є складною єдністю експліцитно та імпліцитно реалізованих смислів (Л.Р. Безугла, І.А. Бехта, Г.Г. Молчанова, В.А. Звегінцев). Експліцитні смисли – це явно виражена інформація, в той час як імпліцитні смисли – це інформація, що конструюється адресатом у процесі сприйняття тексту. Саме читач виступає основною ланкою в тріаді: *автор – текст – читач*, оскільки процес декодування смислових імплікатів та подальше розуміння загального смислу художнього тексту пов’язаний з його актомовленневою діяльністю.

Оповідну діяльність текстового адресанта, розглядаємо як смислетворчу [17: 22]. Смисли формуються у взаємодії цілого комплексу мовних та екстралінгвальних чинників. “Смисл комунікативного акту, беручи свій початок у намірах, цільовій настанові адресанта, проектуванні в його свідомості дискурсивного портрета адресата, семіотизований мовними та немовними засобами та переданий у певному середовищі з його конкретними часовими, просторовими, соціальними і т.п. параметрами, поділяється чи ні, трансформується, співтвориться адресатом через не менш складну процедуру сприйняття, розуміння, очікування, проектування тощо” [5: 5]. Кореляцію цих понять можна графічно зобразити так: *комунікативна інтенція текстового адресанта → смисл → мовленнєвий акт → текст → текстовий адресат*.

Для розуміння та інтерпретації смислу тексту нежанру *misery lit* як різновиду літературної автобіографії необхідно розглянути поняття комунікативних інтенцій текстового адресанта, через вербалізацію яких він формує смисл художнього тексту. Комунікативні інтенції текстового адресанта (наратора) нежанру *misery lit* є намірами висловити стан сильного душевного болю, безнадії, безвихіддя; відчаю, розпуки. Вони відображені у конкретних типах комунікативних ситуацій: 1) проблемна життєва ситуація, що припускає реакцію спонуки; 2) проблемна життєва ситуація, що припускає реакцію розпуки; 3) проблемна життєва ситуація, що припускає реакцію протесту.

Під спонукою розуміємо “те, що викликає бажання, потяг до чого-небудь, змушує діяти, робити щось певним чином” [6]. У текстах нежанру *misery lit* спонука має реверсивний характер. Наратора спонукають до дій або ж він сам спонукає персонажів. Типовими є ситуації, коли дорослі спонукають оповідача до здійснення небажаних ним дій, а він, в свою чергу, спонукає їх до припинення таких дій.

Розпуку розглядаємо як “душевний біль, страждання, безнадію, відчай” [6]. У певний момент, втомившись від життя в стражданнях та жорстокості, наратор впадає у відчай. Часто йому стає байдуже все, що відбувається навкруги. Або ж він перебуває у стані безнадії, не вірячи у зміни на краще.

Протест – “рішуче заперечення чого-небудь, категорична заява про незгоду з кимсь, чимсь, про небажаність чого-небудь; почуття рішучої незгоди з ким-, чим-небудь; незадоволення кимсь, чимсь” [6]. Протест виявляється як результат спонуки та розпуки. Не маючи бажання виконувати волю дорослих, не в змозі терпіти знушання, оповідач наважується на протест, відкрито висловлюючи своє невдоволення ситуацією, що склалася.

Семантику спонуки, розпуки та протесту в текстах нежанру *misery lit* транслюють в першу чергу лексичні номінанти – *to order, to demand, to beg* (спонука), *to feel sorry/upset/guilty* (розпука), *to refuse, to object, to protest* (протест).

Крім того, спонука, розпука і протест у текстах нежанру *misery lit* експліковані через різноманітні лексичні та синтаксичні стилістичні засоби: епітету – *It was a constant, ugly stream of the few most aggressive expletives the English language could supply, fired out by a jet of permanent spite* [21: 7] (розпука); метафори – *A bomb exploded inside my stomach. My hands began to twitch. Suddenly my entire body felt like rubber* [22: 104] (розпука); *And seeing how Larry Jr treated Chris made my blood boil. A had to do something* [22: 94] (протест); інверсії – *Little did I know it, but a chain reaction had been set in motion that was to have disastrous, life-long consequences* [20: 118] (розпука); паралельних конструкцій – *Before climbing into Harold Turnbough's ancient, clue-and-white Chevy pickup, I cleared my throat, then announced in my Michael Marsh-like voice, 'Shed no tears. Have no fear ... for... I shall return!'* [22: 228] (спонука); повторів – *I wished that just once – just once – someone would smile and wave back* [22: 82] (розпука); риторичних запитань – *Nobody had hit me, but it felt like a big, hard kick in my chest. How could they say that nothing was happening?* [20: 56] (протест).

Проаналізувавши комунікативні ситуації, у яких відображені комунікативні інтенції оповідача тексту нежанру *misery lit*, вважаємо що вони несуть таке смислове навантаження: оповідач спонукають до певних дій, як правило небажаних чи неприємних для нього; через обставини (свій вік, суспільне положення, фізичну слабкість) оповідач виконує все, до чого його спонукають; постійно будучи вимушеним робити небажані дії, оповідач впадає у

розпач; перебуває у стані безнадії, розпуки; будучи більше в не змозі підкорятися іншим та залежати від них, оповідач чинить опір та протестує.

У підсумку зазначимо, що тлумачення смислів художнього тексту відіграє надзвичайно важливу роль у процесі розуміння цього тексту як холистичного цілого. Сенси художнього тексту, зокрема імпліцитні, визначаються комунікативними інтенціями текстового адресанта та залежать від інтерпретації індивідуального читача.

Література

1. Барт Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов / Р. Барт // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX веков. Трактаты, статьи, эссе. – Москва: МГУ, 1987. – 512 с.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества: сб. работ / М. М. Бахтин; сост. С. Г. Бочаров; примеч. С. С. Аверинцева, С. Г. Бочарова. – М.: Искусство, 1979. – 417 с.
3. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: [монографія] / Л.Р. Безугла. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – 332 с.
4. Бехта І.А. Дискурс наратора в англійській прозі: [монографія] / І.А. Бехта. – К.: Грамота, 2004. – 304 с.
5. Бурбело В.Б. Дискурс і смисл / В.Б. Бурбело // Іноземна філологія. – Вип. 42. – 2009. – С. 4-7.
6. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – Київ: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. – 1736 с.
7. Гальперин І.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М.: КомКнига, 2007. – 144 с.
8. Греймас А.-Ж. Структурная семантика: Поиск метода / А.-Ж. Греймас. – Москва: Академический Проект, 2004. – 386 с.
9. Делез Ж. Логика смысла / Ж. Делез. – Москва: “Раритет”, Екатеринбург “Деловая книга”, 1998.
10. Звегинцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи / В.А. Звегинцев. – М., 1976.
11. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке / Г.В. Колшанский – М.: Наука, 1990. – 108 с.
12. Молчанова Г.Г. Семантика художественного текста : [монография] / Г.Г. Молчанова. – Ташкент: ФАН Уз. ССР, 1988. – 160 с.
13. Реферовская Е. А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте / Е. А. Реферовская; отв. ред. А. В. Бондарко. – Л.: Наука, 1989. – 168 с.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
15. Фреге Г. Смысл и значение / Фреге Г. // Избранные работы. М.: Дом интеллектуальной книги, 1997. – С. 26-43.

16. Фуко М. *Theatrum philosophicum* / М. Фуко. – Москва: “Раритет”, Екатеринбург “Деловая книга”, 1998.
17. Bres J. *Breve introduction a la praxematique* / J. Bres // *L’information grammaticale*. – P.:1988. – № 77. – P. 22-23.
18. Grice H.P. *Logic and conversation* / H.P. Grice // *The Logic of Grammar*. – 1975.
19. Halliday M.A. *Linguistic Studies of Text and Discourse* / M.A. Halliday. – A&C Black, 2006. – 306 p.
20. Keenan S. *Broken* / S. Keenan. – London: Hodder and Stoughton, 2008. – 305 p.
21. Lewis K. *The Kid* / K. Lewis. – London: Penguin Books, 2003. – 242 p.
22. Pelzer D. *The Lost Boy* / D. Pelzer. – London: Orion Books, 1997. – 272 p.

Бог-Творець, природа і «втільений дух» в авторській онтології Б. Лесьмяна

Ярослав Нахлік

асистент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська політехніка», Україна,
E-mail: y.nakhlik@gmail.com

The present article is devoted to author ontology in the poetry of Young Poland poet Boleslaw Leśmian, our aim is to show it's general and different features comparing to characteristic use of the concept of God in Young Poland epoch through finding out ontological and anthropological subsoil of the use of characteristic author topoi, and also to define author features in poetic creation.

Ключові слова — онтологія, топос, трансцендент, душа.

I. Гноза — трансцендент — sacrum модерністів

В епоху модернізму поняття душі, духа нерозривно пов'язано з трансцендентним *sacrum*. У різних авторів це може бути світ ідей, забуття буддистської нирвани, втрачений райський сад і, звісно, бог, проте не можемо з впевненістю заявити, що це Бог християнства. Радше це певне синкретичне трансцендентне. Не є винятком і творчість Б. Лесьмяна. У випадку поезії «Śród posu», яку можна хибно потрактувати як адаптацію платонівської ідеї пригадування, насправді йдеться про кругообіг, котрий можна порівняти з індійською самсарою – душа по смерті перетворюється в дух, котрий знову чекає на втілення у тілі. Проте, якщо в індійській міфології негативно окреслюється земне життя і шукається забуття в нирвані (саме так сприйняв це поняття А. Шопенгауер і в такому вигляді воно часто зустрічається в поезії іншого поета Молодої Польщі – К. Пшерви Тетмаера), то у концепції Б. Лесьмяна вершиною щастя є земне життя прожите вповні.

Jest gdzieś planeta na błękiecie
Tam nieśmiertelne drży istnienie
A nasze życie – ziemskie życie,
To przeszłych bytów przypomnienie!
Tu – ciału dawne sny powtarza,
Tam – duch się mój rozgospodarza!
Powraca czas, nie mija czas!
Wszystko już, wszystko było raz!..

Планета в блакиті це не що інше, як трансцендентний Бог, якому невідоме земне існування. Як пише Ц. Ровінський: «Справжній Бог не

міститься у структурі буття, бо є його творцем» [3; 169]. Це не християнський, це гностичний підхід.

Г. Карпович так характеризує Бога з поезії Лесьмяна: «Бог (...) є особливою формою руху, містить у собі втечу й погоню, наїзника і звіра, причину і наслідок, є краєм дороги і водночас її подоланням» [2; 38]. Головним тут є концепт руху, який загалом у Лесьмяна сприймається як символ і синонім життя. Метою ліричного героя є не лише стати на один рівень з Богом, а й перевершити його, вийти за його межі. Як зауважує Я. Тшнадель: «Трансценденція до Бога зовсім не є метою. Є лише точкою, яку належить перейти, оскільки свобода людини мусить досягти абсолютних меж (...) це лиш точка початку» [4; 320]. Свободу поет сприймає насамперед як звільнення від смерті – перевершити Бога потрібно, щоб вийти за рамки створеного ним світу, де все, що має матеріальний вимір, помирає: «ніщо не вічне під місяцем», але «над місяцем», поза абсолютном, діють інші правила. Збереження тіла, а отже – особистості, є найбільшим прагненням людини – це цілком нове твердження у молодопольській поезії.

Дивно, проте жоден з дослідників творчості Б. Лесьмяна не вказує на спорідненість пропонованої ним моделі світобудови із гностичним онтологічним міфом, хоча, наприклад, Г. Іглінський у праці, присвяченій дослідженню творчості іншого поета Молодої Польщі, Казимира Міцінського [1; 73], переконливо упривнює вплив гностицизму на філософсько-поетичні концепції митців раннього модернізму. Близьку до гностичної онтологічну картину споглядає ліричний герой Б. Лесьмяна:

Niebo (...) kołysało swój bezmiar w sąsiednie bezmiary
Patrzę (...)
A światy roziskrzzone – zaledwo na mgnienie
Odsłaniają mym oczom (...)
Dalekie, zatajone w srebrze ukwiecenie

За матеріальним світом ховаються інші, загадкові світи, а за безмежністю нашого світу, за покровом Майї-неба, існують інші потаємні безмежності – як